

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Манол Николов Рибов

Университет за национално и световно стопанство

„Икономика и управление(Туризм)“

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **доктор** по научна специалност „Икономика и управление(Туризм)“ в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Руси Русков Русев.

Тема на дисертационния труд: „Внедряване на интегрирани екологични системи в хотелиерството“.

Основание за представяне на рецензията: Чл. 9 от ЗРАСРБ, чл. 30, ал. 3, чл. 31 от ППЗРАСРБ и чл. 99, ал. 2 от Правилника за учебната дейност на УНСС, заповед № 279/06.02.2020 г. на Ректора на УНСС, решение на Катедрения съвет на катедра „Икономика на туризма“ (Протокол № 35/10.03.2020 г.), решение на Факултетния съвет на факултет „Икономика на инфраструктурата“ (Протокол № 6/31.03.2020 г.) и заповед № 796/08.04.2020 г. на Зам.-ректор по НИД на УНСС.

Рецензията се състои от осем параграфа, като параграф втори включва шест части.

1. Информация за докторанта

Руси Русков Русев е роден на 16.12.1991 г. в гр. София. Средното си образование получава в Национална финансово-стопанска гимназия, гр. София със специалност „Икономика и мениджмънт“, III квалификационна степен, а висшето в Университета за национално и световно стопанство. Завършил е специалност „Икономика на туризма“ в ОКС Бакалавър, специалност „Бизнес анализи и проекти“ в ОКС Магистър. От 2017 г. получава допълнителна квалификация от ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“ в направление учителска правоспособност. От 2016 г. работи като преподавател по икономически дисциплини към Национална финансово-стопанска гимназия.

Руси Русков Русев се е обучавал по докторска програма редовно обучение към катедра „Икономика на туризма“ към УНСС по научна специалност „Икономика и управление(Туризм)“, съгласно заповед № 710/06.04.2016 г.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

2.1 Оценка на структурата и обема

Рецензираният дисертационен труд е съставен от **три глави, увод, заключение и приложения**. В **увода** докторантът е обосновал значимостта и актуалността на темата. Определил е обекта, предмета, целта и задачите, изследователската теза, методологията, ограничителните условия, източниците на информация и научната новост. В **трите глави** на дисертационния труд последователно са изследвани теоретичните, методологически и приложни въпроси на интегрираните екологични системи в хотелиерството. В **заключението** докторантът обобщава своите виждания за тези системи.

Дисертационният труд е представен в едно **книжно тяло с обем** от 229 страници компютърно набран текст. От тях 187 страници съдържат основния текст, 8 страници със списък на използваната литература, 31 страници представляват приложения, а 3 страници представляват опис на публикациите на докторанта.

2.2. Оценка на значимостта и актуалността на темата

Значимостта на избраната тема се обяснява с **важността** на екологичните проблеми, които са във фокуса на вниманието на държавните институции в световен мащаб. Това е така, защото няма индустрия, която да не оказва негативно влияние върху околната среда, засягайки пряко и човека. Едно от решенията на тези проблеми е разработването и внедряването на интегрирани екологични системи в предприятията от различните сектори на икономиката, включително и в хотелиерството. Всяка една от предлагатите услуги в хотелиерската индустрия замърсява по определен начин околната среда. Това по-конкретно намира израз в използването на перилни и други препарати за поддържане на хигиената в хотелите.

Като подсистема на системите за управление на икономическата дейност, интегрираните екологични системи играят важна роля за ограничаване на вредното влияние от дейността на предприятията. В този смисъл тази тематика не е конюнктурна и е във фокуса на вниманието на обществото. Проблемите, които тя включва ще се задълбочават и ще стават все по-злободневни за човечеството.

2.3. Оценка на обекта и предмета на изследването

Обект на изследването в научния труд са хотелиерските комплекси, а предмет на това изследване са екологичните системи в хотелиерството. Докторантът се е ориентирал към обект, който може да се разглежда, като процес, порождащ проблемни ситуации. Той правилно е избрал за предмет на изследването екологичните системи които са едно от възможните решения на екологичните проблеми. По този начин обекта и предмета на изследването като **категории** на научния процес се съотнасят помежду си така както общото към частното.

2.4. Оценка на целите и задачите на изследването

Цел на изследването в научния труд е ограничаване на вредното въздействие върху околната среда от експлоатацията на хотелите чрез разработването на интегрирани екологични системи.

Така формулираната цел се реализира, чрез следните задачи:

- Определяне на критериите, показателите и методите за анализ и оценка на въздействието на хотелиерската дейност върху околната среда;
- Оценяване изпълнението на задължителните екологични изисквания за хотелиерската дейност в Република България;
- Разработване на програма за ограничаване на неблагоприятното въздействие на хотелиерската дейност върху околната среда;
- Установяване насоките и формулиране на препоръки за намаляване на отрицателното въздействие върху околната среда;
- Определяне насоките за екологосъобразна дейност в Република България.

Може да се приеме, че формулираната от докторанта цел очертава всеобхватно предметната насоченост на изследователския процес и определя адекватно методите на изследване на този процес. От друга страна дефинираните от него задачи отразяват основните аспекти на изследването, чиито осъществяване, чрез вътрешноприсъщите дейности на хотелските комплекси позволява да се постигне целта на дисертационния труд.

2.5. Оценка на изследователската теза и работните хипотези

Застъпваната от докторанта изследователска теза се основава на разбирането, че съвременния български хотел има необходимост да събира, обработва и използва информация за изразходване на ресурсите по оптимален начин. Тази теза се предполага върху следните работни хипотези:

- Хотелите от градски тип не използват по подходящ начин информацията в базата си данни, свързана с разпределението на ресурсите;
- Хотелите от курортен тип не използват по подходящ начин събраната информация за употребата и разходването на ресурси;
- Не съществува български достатъчно прост и ефективен модел на система за управление на разходите в хотелското домакинство;
- Създаването на модел на система за екологично управление е необходимост в българската реалност.

2.6. Оценка на методологическия инструментариум

За постигане на така поставената цел и задачи в дисертационния труд е приложен системния подход, историческия и сравнителния метод, метода на анализа и синтеза, на индукцията и дедукцията. Събирането на първичната информация е резултат от прилагането на количествени и качествени методи като наблюдение (съпричастно и несъпричастно) и директна комуникация (анкети и дълбочинно интервю). В него са приложени статистико-математическите методи за анализ и оценка, както и вторичен анализ на данни. Проучена е наша и чуждестранна специализирана литература, международни стандарти (ISO 14000, ISO 14001) и правната уредба за опазване на околната среда.

3. Оценка на съдържанието на дисертационния труд

Оценката на съдържанието обхваща трите глави на дисертационния труд. **Първа глава** на дисертацията се отнася за теоретичните въпроси на интегрираните екологични системи в хотелиерството. В нея е проследено състоянието и развитието на теоретичната мисъл посветена на екологичните системи. Специално внимание е

отделено на разглеждането на тези системи, и на техните особености при внедряването в хотелиерството. Докторантът е проучил добрите практики в тази област, като паралелно с това се спира подробно на международните стандарти (ISO 14000, ISO 14001), които регламентират разработването и внедряването на тези системи. Добрите практики на системите за въздействие на хотелиерската дейност върху околната среда се основават на планирането и управлението на бизнеса като се отчита и контролира неговото въздействие върху околната среда.

Поставя се акцент върху създаване на система от мерки за подобряване на енергийната ефективност, намаляване на потреблението на вода и редуциране на отпадъците, както и подобряване качеството на околната среда.

Втора глава на научния труд засяга въпросите на методологията на разработване на интегрираните екологични системи в хотелиерството. В нея е представено рамкирането на анализа и екологичната оценка в този сектор на туристическата индустрия. Особено внимание е отделено на критериите, показателите и методите за анализ и оценка на екологичното въздействие в хотелиерството. Тази система непрекъснато се обогатява и усъвършенства. За да бъде тя използвана ефективно е необходимо е да се осигури своевременна, изчерпателна и достоверна информация за екологичното състояние на оценяваните обекти. В тази връзка, хотелите би следвало да осигуряват информация за потреблението на енергия, генерирането и третирането на отпадъците, за промените в различните видове ресурси и запаси, за стойностното изражение, както на нанесените, така и за предотвратените щети на околната среда. Регламентирането на необходимата информация за дейността включваща икономическото, екологичното и социалното състояние и развитие на бизнес субектите, е важна предпоставка за успешното внедряване на интегрираните екологични системи.

В Трета глава се интерпретират приложните проблеми на интегрираните екологични системи в хотелиерството. В тази част на дисертационния труд е намерила място система включваща екологични мероприятия във функциониращ хотел. Въз основа на анализа и оценката на тази система е разработен оптимален модел като са направени съответните обобщения, изводи и препоръки. Авторът предлага да се разработи софтуер, който в реално време да синхронизира информацията от датчици за вода и електроенергия, заедно с базата данни за стаите за нощувка и целта на посещението на туристите. По този начин всеки хотел ще може да прогнозира в

зависимост от типа на туриста и вида на стаята евентуалните разходи за следващ период.

4. Оценка на научните и научно-приложни резултати

Докторантът е изследвал интегрираните екологични системи в хотелиерството. В тази връзка са изяснени въпросите на разработването и внедряването на тези системи. Определени са ползите от тяхното приложение. Разработени са критерии и показатели и са предложени методи за анализ и оценка на екологичните системи. Извършена е оценка на такава система в реалните условия на функциониращ хотел. На тази основа е разработен оптимален модел за такъв вид системи.

Предложен е модел на програмен продукт за екологична система в хотелиерството, който се характеризира с достъпен интерфейс и дава възможност за ползване от неквалифицирани кадри.

5. Оценка на осведомеността на докторанта

Ползваният от докторанта библиографски апарат е съставен от 87 източника от специализираната литература. От тях 49 са на кирилица, а останалите 38 са на латиница. Литературните източници са подредени по азбучен ред по фамилията на автора като първо е посочена литературата на кирилица, а след това на латиница. Цитиранията са представени под черта и в отделен списък приложен в края на дисертационния труд. В него преобладават публикациите от последните 10-15 години. Внимателният анализ на подбора на библиографския апарат и начина на неговото ползване показва **доборото** познаване от докторанта на специализираната литература и научните постижения в областта на интегрираните екологични системи в хотелиерството.

6. Оценка на публикациите на докторанта

Докторантът е представил **една статия и осем доклада**, отразяващи основната част на дисертационния труд. Статията е включена в научните трудове на УНСС, а докладите в сборници от доклади, отпечатани в университетските издателства на УНСС,

Икономически университет - Варна и Стопанската академия „Д. А. Ценов“ – Свищов. Както статията, така и доклада са **рецензирани от хабилитирани преподаватели**. Те достигат до заинтересованата читателска аудитория по обичайните канали за разпространение на специализирана литература.

7. Критични бележки

В рецензията ми от обсъждането на дисертационния труд на катедрено равнище бяха включени критични бележки относно съдържанието, библиографския и илюстративен апарат на научното изследване. Тези бележки са отразени добросъвестно от докторанта. Нови критични бележки нямам.

Дисертационният труд представлява задълбочено научно изследване. В него са намерели място съществени страни на интегрираните екологични системи в хотелиерството. Докторантът ги конкретизира с факти, понятия, методи, обобщения и изводи, като изяснява какво да се съхрани от настоящето и как да се преодолеят несъответствията между новите факти и съществуващите теоретични схващания.

8. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Докторантът е изследвал връзките и зависимостите между системите за управление на хотелиерската дейност и интегрираните екологични системи. По-конкретно неговите научно-приложни приноси са както следва:

1. Подобен и допълнен е понятийния апарат използван в екологичните системи в хотелиерството;
2. Дефинирани са особеностите на интегрираните екологични системи в хотелиерството;
3. Разработена е система от критерии и показатели за анализ и оценка на екологичните системи в хотелиерството;
4. Предложени са методи за анализ и оценка за екологичното въздействие в хотелиерството;
5. Установен е ефектът от внедряването на екологичните системи в хотелиерството.

Заключение

Цялостната ми оценка на рецензирания дисертационен труд, основана на значимостта на избраната тема, нейната структура, съдържание и теоретично обобщение ми дават основание да приема, че в него се съдържат представените в чл27(1) от Закона за развитие на академичния състав и члб(3) от ППЗРАСРБ съдържа научно-приложни резултати, които представляват принос в науката, както и констатацията, че кандидатът притежава нужните теоретични познания по научната специалност „Икономика и управление(Туризм)“ и притежава способност за провеждане на самостоятелни изследвания. Това са и съображенията ми да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да присъди на Руси Русков Русев образователната и научна степен „доктор“.

София, 20.04.2020г.

Рецензент:

(проф. д-р Манол Рибов)